

مقایسه هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد

فاطمه بهجتی اردکانی^{۱*}، علی اصغر ذبیحی^۲، آزاده چوب فروش زاده^۳

(۱) استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اردکان

(۲) کارشناس ارشد رشته برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اردکان

(۳) استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اردکان

*نویسنده مسوول: behjati@ardakan.ac.ir

تاریخ دریافت مقاله ۹۶/۰۷/۱۱ تاریخ پذیرش مقاله ۹۶/۱۱/۲۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی مقایسه هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ به روش توصیفی از نوع علی مقایسه‌ای و پس‌رویدادی انجام شد. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان پسر و دختر متوسطه دوم شهرستان میبد می‌باشد. حجم جامعه ۱۷۰۰ نفر بود که با استفاده از جدول مورگان ۳۱۴ نفر حجم نمونه برآورد شد. روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بود. در نمونه‌گیری طبقه‌ای حجم نمونه را به شیوه‌های مختلف می‌توان میان طبقه‌ها تقسیم کرد. ساده‌ترین شیوه، تقسیم مساوی تعداد نمونه میان طبقه‌هاست، که بر اساس این روش ۱۹ نفر از دانش‌آموزان غیربومی و ۲۹۵ نفر از دانش‌آموزان بومی به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، مقیاس سنجش هویت ملی-دینی لطف‌آبادی و نوروزی (۱۳۸۵) است که پایایی هویت ملی ۰/۸۶ و هویت دینی ۰/۸۱ بود. یافته‌های پژوهش نشان داد. بین نمره کلی هویت ملی در ابعاد (بعُد تعلق به کشور، ارزشمندی هنر ملی و فرهنگ، تعهد و همدلی به میهن) در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود نداشت، اما بین نمره کلی هویت دینی در ابعاد (اعتقادات دینی، عمل به دستورات دینی) دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری مشاهده شد.

کلید واژه‌گان: هویت ملی، هویت دینی، دانش‌آموزان، مهاجر، بومی.

مقدمه

پختگی، فشار روانی و مشکلات رفتاری را تجربه می‌کنند (قمرانی و همکاران، ۱۳۸۸). مسئله هویت ملی نوجوانان با توجه به نقش سازنده آنان در سرنوشت آینده کشور اهمیت زیادی دارد و بر تمامی حوزه‌ها از جمله فرهنگ، اجتماع و سیاست و حتی اقتصاد سایه افکنده است (شاه‌آبادی و صادقی، ۱۳۹۱). یکی از دلایلی که می‌توان برای بسیاری از انحراف‌ها و کجروی‌هایی که در اجتماعات و از آن جمله در جامعه ما دیده می‌شود برشمرد، کاهش احساس هویت ملی و در کل هویت اجتماعی افراد است. هویت، لازمه نظام اجتماعی است و هرگونه تأخیر یا انحراف در شکل‌گیری هویت موفق، می‌تواند منجر به پراکندگی یا

نوجوانی، مرحله‌ای گریز ناپذیر از تحول آدمی است که به دلیل حساسیت ویژه، همواره مورد توجه واقع شده است. تغییر و تحول آدمی در این دوره مهم، در جنبه‌های بدنی و روان‌شناختی پر اهمیت تلقی می‌شود. مهمترین پدیده نوجوانی مجهز شدن و معقول شدن شخصیت فرد است که فراهم آوردن شرایط آن تحت اشکال مختلف در اعمال نوجوان جلوه‌گر می‌شود. به کمک هویت است که افراد به تعریفی از خویشتن می‌رسند که اگر این تعریف با واقعیت اجتماعی آنها در تعارض باشد، حالت‌هایی چون عدم

۱۳۸۱) مهاجرت به عنوان یک پدیده اجتماعی و فرهنگی دارای کارکردها و پیامدهای آشکار و پنهان، مناسب و نامناسب فرهنگی و اجتماعی است که میزان این پیامدها بستگی به ویژگی‌های شخصیتی و اجتماعی شخص مهاجر و ساخت اجتماعی جامعه پذیرنده دارد در این میان اگر گروهی از مهاجران دارای ویژگی‌های فرهنگی غنی و قوی‌تر باشند، اقلیتی فرهنگی را در مقصد تشکیل می‌دهند و چه بسا فرهنگ و هویت مقصد را نیز متأثر می‌سازند. پرداختن به مباحث مرتبط با هویت ملی و دینی در میان دانش‌آموزان مهاجر و بومی که دوره نوجوانی را پشت سر می‌گذارند بسیار حائز اهمیت است چرا که دوره نوجوانی به باور بسیاری از صاحب‌نظران، مرحله حساس دوره شکل‌گیری هویت است و عدم درک درست از فرایندهای هویت‌یابی نوجوانان در این دوره علاوه بر آنکه می‌تواند برای آنان آسیب‌زا باشد می‌تواند برای کل جامعه نیز مشکلاتی را در پی داشته باشد.

پژوهش‌های متعددی در ایران در زمینه هویت ملی و دینی صورت گرفته است، حقیقتیان و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی به بررسی نقش برخی عوامل جامعه‌پذیری بر هویت ملی نوجوانان شهر اصفهان که به شیوه پیمایشی انجام شد پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که هویت ملی دانش‌آموزان در حد متوسط بوده و همچنین در مرتبه اول بعد عاطفی سپس بعد شناختی و در آخر بعد رفتاری تبیین‌کننده ابعاد هویت ملی می‌باشند. خسروانی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی به بررسی وضعیت هویت دینی و ملی دانش‌آموزان مقطع متوسطه و پیش‌دانشگاهی شهرستان اراک پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان شهرستان اراک از هویت سالم دینی و اخلاقی و هویت ملی قوی برخوردارند. اسمعیلی (۱۳۹۳) در تحقیقی به بررسی

بحران هویت شود که خود بسیاری از نابهنجاری‌های فردی و اجتماعی را در پی دارد (غفوری، ۱۳۸۴). هویت ملی فراگیرترین و در عین حال مهم‌ترین سطح هدایت در تمامی نظام‌های اجتماعی کنونی است و نیاز و گرایش به آن از ضرورت‌های انکارناپذیر در هر جامعه‌ای محسوب می‌شود و در مقایسه با سایر انواع هویت جمعی بر کل نظام اجتماعی و خرده نظام‌های آن تأثیر می‌گذارد. هویت ملی آرمان‌ها را تحقق می‌بخشد، به حکومت مشروعیت می‌دهد و بر میزان نفوذ آن می‌افزاید (علیخانی، ۱۳۸۳). هویت پویا و متحول است و هیچگاه مفهوم ثابتی نداشته است. از جمله لایه‌های مهم هویت؛ هویت دینی است. هویت دینی در افراد، یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در جلوگیری از ناهنجاری‌های رفتاری و رشد اندیشه‌ای دینی و تقویت باورهای اعتقادی محسوب می‌شود. هویت دینی و حالات معنوی برای نوجوانان به منزله تقویت روحیه امیدواری و نشاط برای آینده‌ای بهتر است، چرا که جستجوی پاسخ قانع‌کننده‌ای در موضوعات اساسی زندگی است که به او نظامی فکری و عقیدتی می‌دهد و راهگشای او در تصمیم‌گیری و ارزش‌گذاری‌های مهم زندگی می‌باشد، تا بتواند از طریق این هویت متعهدانه از آن دفاع نماید (حجازی و همکاران، ۱۳۹۴). از مقوله‌های مهمی که ارتباط تنگاتنگی با هویت دارد مهاجرت می‌باشد. به خاطر گستردگی مهاجرت در دنیای امروز، همه جوامع بشری به نحوی با چالش‌های مربوط به مهاجرت روبه‌رو هستند؛ مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده و به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی آثار سریع و کوتاه مدتی را نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند و تعادل یا عدم تعادل‌هایی را در جمعیت‌های تحت تأثیر خود به وجود بیاورد و معمولاً فرصت‌ها و زمینه‌های قابل توجهی را برای ایجاد تغییر فراهم می‌آورد (زنجانی،

مواردی که می‌تواند انجام چنین پژوهشی را توجیه منطقی و علمی نماید و راهکارها و نتایج سودمندی را بدست دهد عبارتند از: ارزیابی وضع موجود هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد، تبدیل تهدیدهای پیش رو به فرصت‌هایی برای جبران یا ترمیم هویت نوجوانان، برنامه‌ریزی طولانی مدت براساس نتیجه این پژوهش، در قالب برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی برای نوجوانان این مرز و بوم. بر همین اساس، پژوهش حاضر در نظر دارد به بررسی مقایسه هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد بپردازد.

فرضیه اصلی

بین هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان دختر و پسر مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

- بین تعلق به کشور در دانش‌آموزان دختر و پسر مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.
- بین ارزشمندی سابقه و هنر ملی و فرهنگ در دانش‌آموزان دختر و پسر مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.
- بین تعهد و همدلی به میهن در دانش‌آموزان دختر و پسر مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.

رابطه‌ی هویت ملی - دینی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دانشجویان دانشگاه تهران پرداخته است. یافته‌های پژوهش وی نشان داد: که هویت ملی - مذهبی در استفاده یا عدم استفاده‌ی کاربران از شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک، در میان دانشجویان دانشگاه تهران نقش پیش‌بینی‌کنندگی دارد. سیدکریمی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی به بررسی و مقایسه هویت ملی - دینی در میان دانش‌آموزان فرزند جانباز و دانش‌آموزان عادی دانش‌آموزان فرزند جانباز و دانش‌آموزان عادی منطقه ۱۷ شهر تهران پرداختند. طبق یافته‌های این تحقیق بین هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود داشت. همچنین در تحقیقات خارجی نیز سانشز و کارتر^۱ (۲۰۱۴) در تحقیقی به بررسی رابطه بین هویت نژادی و جهت‌گیری مذهبی دانشجویان آفریقایی - آمریکایی پرداختند. یافته‌های پژوهش وی نشان داد: نگرش‌های هویت نژادی، پیش‌بینی‌های خوبی برای جهت‌گیری مذهبی هستند و از لحاظ جنسیت نیز، رابطه بین متغیرها معنادار بود. تیلر^۲ (۲۰۱۲) در تحقیقی به بررسی نقش شبکه‌های مجازی در هویت ملی و دینی پرداخت. یافته‌های پژوهش وی نشان می‌دهد که به واسطه این شبکه‌های اجتماعی مجازی افراد قابل‌توجهی در سراسر دنیا در تعامل با یکدیگر قرار گرفته‌اند و با فرهنگ و عقاید بیگانه روبه‌رو شده‌اند و در خصوص از دست دادن هویت‌های ملی و دینی‌شان احساس خطر کرده‌اند. لهم^۳ (۲۰۰۶) تحقیقی درباره‌ی هویت ملی در بین جوانان حومه شهر ملبورن استرالیا انجام داده است یافته‌های پژوهش وی نشان داد: نقش والدین در انتقال ارزش‌های فرهنگی ملی استرالیا، تأثیر مثبتی در تقویت هویت ملی جوانان مورد مطالعه دارد.

³ Lahum

¹ Sanshz and Carter

² Tyler

مساوی تعداد نمونه میان طبقه‌هاست، که بر اساس این روش ۱۹ نفر از دانش‌آموزان غیربومی و ۲۹۵ نفر از دانش‌آموزان بومی به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه سنجش هویت ملی- دینی لطف‌آبادی و نوروزی (۱۳۸۳) می‌باشد که پایایی هویت ملی ۰/۸۶ و هویت دینی ۰/۸۱ بود. باتوجه به جایگاه مهم ارزش‌های دینی و ملی در نگرش افراد، یک پرسشنامه ۲۶ سؤالی از مقیاس سنجش نظام ارزشی جدا شده و به عنوان یک پرسشنامه مجزا برای سنجش دیدگاه افراد در مورد ویژگی‌های فرهنگی و ملی ایرانی مورد استفاده قرار می‌گیرد، که تفکیک مؤلفه‌های پرسشنامه در جدول (۱) نشان داده شده است.

- بین اعتقادات دینی در دانش‌آموزان دختر و پسر مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.

- بین عمل به دستورات دینی در دانش‌آموزان دختر و پسر مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.

روش شناسی پژوهش: پژوهش حاضر توصیفی و از نوع علی‌مقایسه‌ای و پس‌رویدادی می‌باشد. حجم جامعه ۱۷۰۰ نفر بود که با استفاده از جدول مورگان ۳۱۴ نفر حجم نمونه برآورد شد. روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بود. در نمونه‌گیری طبقه‌ای حجم نمونه را به شیوه‌های مختلف می‌توان میان طبقه‌ها تقسیم کرد. ساده‌ترین شیوه، تقسیم

جدول ۱. مؤلفه‌ها و سؤالات مربوط به هر مؤلفه

متغیر	ابعاد	تعداد گویه‌ها
هویت ملی	بعُد تعلق به کشور	۳ تا ۱
	ارزشمندی هنر ملی و فرهنگ	۱۰ تا ۴
	تعهد و همدلی به میهن	۱۵ تا ۱۱
هویت دینی	اعتقادات دینی	۲۱ تا ۱۶
	عمل به دستورات دینی	۲۶ تا ۲۲

- بررسی فرضیه اصلی: بین هویت ملی و هویت دینی دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.

نمره‌گذاری: برای نمره‌گذاری این پرسشنامه حاصل جمع نمرات برای همه سؤالات محاسبه می‌شود. برای این منظور ابتدا به ترتیب امتیاز ۵ را برای پاسخ کاملاً موافق، ۵ برای موافق، ۴ برای بی‌نظم ۳. مخالف ۲. امتیاز ۱ را برای پاسخ کاملاً مخالف خود در نظر گرفته می‌شود.

یافته‌های پژوهش

جدول ۲. نتایج آزمون t به منظور مقایسه نمره کلی هویت ملی و دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر

بررسی فرضیه اصلی	مقدار T	درجه آزادی	معنی داری	تفاوت بین میانگین ها	خطای استاندارد میانگین
مقایسه نمره کلی هویت ملی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر	۰/۴۰	۳۱۳	۰/۶۸۷	۰/۴۸	۱/۱۹
مقایسه نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر	۴/۰۸	۳۱۳	۰/۰۰۰۱	۲/۲۱	۰/۵۴

کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با توجه به بیشتر بودن میانگین نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مثبت بودن مقدار t بدست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که میانگین نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی به طور معنی‌داری بیشتر از دانش‌آموزان مهاجر می‌باشد و این فرضیه در بعد هویت دینی تأیید می‌شود.

- بررسی فرضیه‌های فرعی

همان‌طور که مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری مقدار آزمون بزرگتر از ۰/۰۵ است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که بین نمره کلی هویت ملی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و این فرضیه در مورد هویت ملی تأیید نمی‌شود. همچنین نتایج آزمون t به منظور مقایسه نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری مقدار آزمون کوچک‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که بین نمره

جدول ۳. نتایج آزمون t فرضیه‌های فرعی تحقیق

بررسی فرضیه‌های فرعی تحقیق	مقدار T	درجه آزادی	معنی داری	تفاوت بین میانگین ها	خطای استاندارد میانگین
فرضیه اول: بین تعلق به کشور در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.	۰/۷۵	۳۱۳	۰/۴۵۴	۰/۲۳	۰/۳۱
فرضیه دوم: بین ارزشمندی سابقه و هنر ملی و فرهنگ در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.	۰/۱۷	۳۱۳	۰/۸۶۳	۰/۱۱	۰/۶۶
فرضیه سوم: بین تعهد و همدلی به میهن در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.	۰/۲۴	۳۱۳	۰/۸۱۰	۰/۱۴	۰/۵۷
فرضیه چهارم: بین اعتقادات دینی در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.	۲/۹۹	۳۱۳	۰/۰۰۳	۱/۱۷	۰/۳۹
فرضیه پنجم: بین عمل به دستورات دینی در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد.	۲/۹۱	۳۱۳	۰/۰۰۴	۱/۰۴	۰/۳۶

نتایج نشان می‌دهد: فرضیه اول و دوم و سوم با توجه به اینکه سطح معنی‌داری مقدار آزمون این فرضیه‌ها بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که بین (تعلق به کشور، تعهد و همدلی به میهن، بین ارزشمندی سابقه و هنر ملی) در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و این فرضیه‌ها تأیید نمی‌شود. همچنین نتایج آزمون t بمنظور مقایسه اعتقادات دینی و عمل به دستورات دینی در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد نشان داد: سطح معنی‌داری مقدار آزمون کوچک‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که بین اعتقادات دینی و عمل به دستورات در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با توجه به بیشتر بودن میانگین اعتقادات دینی و عمل به دستورات دینی در دانش‌آموزان بومی و مثبت بودن مقدار t بدست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که میانگین اعتقادات دینی و عمل به دستورات دینی در دانش‌آموزان بومی به طور معنی‌داری بیشتر از دانش‌آموزان مهاجر می‌باشد و فرضیه چهارم و پنجم تحقیق تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در بررسی فرضیه اصلی تحقیق یافته‌های حاصل از آزمون t به منظور مقایسه نمره کلی هویت ملی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر نشان داد: سطح معنی‌داری مقدار آزمون بزرگتر از ۰/۰۵ است. بنابراین این نتیجه حاصل شد که بین نمره کلی هویت ملی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و این فرضیه در مورد هویت ملی تأیید نمی‌شود. این یافته ناهمسو با یافته‌های پژوهش خسروانی (۱۳۹۳)؛ اسمعیلی (۱۳۹۳)؛ تیلر (۲۰۱۲) می‌باشد. در تبیین این یافته پژوهش باید گفت

که هیچ رابطه متعارضی میان نوعی از هویت با نوع دیگر وجود ندارد. اما آنچه مهم است دانش‌آموزان، اولویت و جایگاهی که فرد در آن قرار دارد را به درستی درک نموده‌اند. در تبیین این نتیجه می‌توان چنین بیان کرد که در تحقیقات مشابه انجام شده هویت ملی افراد بومی و مهاجر یکسان بوده است و در تحقیق حاضر که در شهرستان میبد انجام شده است، نیز تفاوتی در هویت ملی افراد مهاجر و بومی وجود ندارد و این امر نشان دهند این مطلب است که هر ایرانی در هر مکان و موقعیتی از کشور پهناور ایران مه باشد در ایرانی بودن و هویت ملی یکسان است.

همچنین یافته‌های حاصل از آزمون t به منظور مقایسه نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر نشان داد: سطح معنی‌داری مقدار آزمون کوچک‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین بین نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با توجه به بیشتر بودن میانگین نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مثبت بودن مقدار t بدست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که میانگین نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی به طور معنی‌داری بیشتر از دانش‌آموزان مهاجر می‌باشد و این فرضیه در رابطه با متغیر هویت دینی تأیید می‌شود. این یافته پژوهش همسو با یافته‌های خسروانی و همکاران (۱۳۹۴)، اسمعیلی (۱۳۹۳)؛ سیدکریمی و همکاران (۱۳۹۳) می‌باشد. در تبیین این یافته پژوهش باید گفت: ایران از لحاظ پیشینه تاریخی خود، در سطح فرهنگی و از جمله هویت دینی، کشوری متکثر بوده است و همین امر از جمله دلایل تفاوت میانگین نمره کلی هویت دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر می‌باشد. همچنین باید گفت: موضوع هویت دینی و الگوی آن در ارتباط با هر دینی متفاوت است (دوان آلون، ۲۰۰۶). زیرا هویت دینی به شدت به ماهیت و تاریخ ادیان،

کشور، احساس تعلق به ملت واحد را تقویت می‌کند و حس افتخار به گذشته باعث ایجاد غرور و در نتیجه ایجاد تقویت در هویت ملی می‌شود. به همین دلیل نیز تفاوتی در مؤلفه تعلق به کشور در بین دانش‌آموزان بومی و مهاجر در گروه مورد مطالعه مشاهده نشد.

- فرضیه فرعی دوم: بین ارزشمندی سابقه و هنر ملی و فرهنگ در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد. بین ارزشمندی سابقه و هنر ملی و فرهنگ در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و این فرضیه تأیید نمی‌شود. همسو با یافته‌های پژوهش حقیقتیان و همکاران (۱۳۹۴)؛ ثالث و همکاران (۱۳۹۳)؛ اسمعیلی (۱۳۹۳)؛ تیلر (۲۰۱۲)؛ سیدکریمی (۱۳۹۳)، در تبیین این یافته پژوهش باید گفت: بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه، دخالت اساسی دارد، فرهنگ و هنر ملی آن جامعه است، اساساً فرهنگ هر جامعه، هویت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه قدرتمند و قوی باشد، ولی پوچ و میان تهی است. ارزشمندی سابقه و هنر ملی و فرهنگ از ارکان اساسی هویت ملی ایرانیان را تشکیل می‌دهد، چرا که بنا به دلیل تاریخی و مذهبی، خداگرایی و دفاع از سرزمین جزء ذات ایران و ایرانیان است (خسروانی و همکاران، ۱۳۹۴).

- فرضیه فرعی سوم: بین تعهد و همدلی به میهن در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد. بین تعهد و همدلی به میهن در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و این فرضیه تأیید نمی‌شود. همسو با یافته‌های پژوهش خسروانی (۱۳۹۳)؛ اسمعیلی (۱۳۹۳). در تبیین این یافته پژوهش باید گفت: بر اساس دیدگاه هنری تاجفل

تاریخ جنبش‌های مذهبی و نوع عقاید دینی مربوط می‌شود (ژاکوبسون ۱۹۹۸). بنابراین وجود این تفاوت در دانش‌آموزان بومی و مهاجر به این موضوع مربوط است که هویت دینی در هردین خاص به ترجیحات دینی، نوع طبقه‌بندی فرقه‌ها و ارزش‌ها و نگرش‌های مذهبی هر کدام بر می‌گردد. همچنین باتوجه به اینکه شهرستان میبد یکی از شهرهای استان دارالعباده یزد می‌باشد، صبغه و پیشینه تاریخی و فرهنگی این مکان مذهبی در هویت دینی فرزندان تأثیر دارد و با گذر زمان و کم‌رنگ شدن بعد دینی در بعضی از جوامع این شهرستان هنوز انسجام و هویت مذهبی سابق را دارا است.

- فرضیه فرعی اول: بین تعلق به کشور در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارند. همان‌طور که مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری مقدار آزمون بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که بین تعلق به کشور در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و این فرضیه تأیید نمی‌شود که همسو با یافته‌های پژوهش: تیلر (۲۰۱۲)؛ لهه (۲۰۰۶)؛ خسروانی و همکاران (۱۳۹۴) می‌باشد. در راستای این یافته پژوهش و در تبیین عدم تفاوت در مؤلفه تعلق به کشور در بین دانش‌آموزان بومی و مهاجر باید گفت: این تفاوت نشان‌دهنده علاقه‌مندی هر دو گروه به ایرانی بودن و تمایل به زندگی در کشور ایران است چرا که شاخص‌های هویت ملی در یک کشور عبارتند از: وطن‌دوستی، سرود ملی، زبان و خط رسمی و همچنین دین و مذهب رسمی، پول رایج و میراث فرهنگی که از بدو ورود کودک به سیستم آموزشی از طریق محتوای مفید و کارشناسی شده برای دانش‌آموزان تشریح و تبیین شود. ذکر موفقیت‌ها و افتخارات ملی گذشته و بررسی تاریخ و تمدن

(۱۹۷۲، ۱۹۷۸) در زمینه هویت و در تبیین این یافته تحقیق باید گفت: انسان‌ها دارای یک نیاز درونی به تعلق داشتن به گروه‌ها و تقسیم افراد به "ما" و "آنها" دارند و به این وسیله می‌توانند جهان بزرگ و پیچیده را تا حدودی برای خودشان، ساده‌تر و قابل فهم‌تر کنند. علاقه و جذب افراد به "درون گروه" است که با نوعی احساس تعهد و همدلی همراه است، نوعی احساس وظیفه نسبت به دیگران و وفاداری به ارزش‌ها و اهداف و انتظارات و... ظرفیت‌های آن و منشأ این تعهد، علاقه، وابستگی و دلبستگی عاطفی به است هویت نتیجه و برآیند دو ویژگی شباهت خود با دیگران و تمایز یا تفاوت خود از دیگران می‌باشد، یعنی افراد به طور همزمان، نیاز به درک اشتراکات خود با دیگران و همچنین آنچه آنها را از دیگران متمایز می‌کند، دارند، بنابراین همه هویت‌های انسانی، ناشی از اجتماع می‌باشند (ژنکینز، ۲۰۰۴).

- فرضیه فرعی چهارم: بین اعتقادات دینی در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد. بین اعتقادات دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با توجه به بیشتر بودن میانگین اعتقادات دینی در دانش‌آموزان بومی و مثبت بودن مقدار t بدست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که میانگین اعتقادات دینی در دانش‌آموزان بومی به طور معنی‌داری بیشتر از دانش‌آموزان مهاجر می‌باشد و این فرضیه تأیید می‌شود. همسو با یافته‌های اسمعیلی (۱۳۹۳)، سیدکریمی و همکاران (۱۳۹۳). در تبیین این یافته پژوهش باید گفت: بعد اعتقادی یا باور دینی که نوعی ادراک فردی برخاسته از معرفت دینی است که درباره حقانیت اصول دینی به فرد بینش خاص می‌دهد. در واقع این بعد در برگیرنده باورهایی است که انتظار

می‌رود یک فرد با توجه به دین خاص خود به آن‌ها اعتقاد داشته باشد. لذا با توجه به این موضوع که دانش‌آموزان بومی به دلیل اتصال به خانواده، جامعه و فرهنگ عام و محیطی که در آن پرورش یافته‌اند هویت دینی پایدارتر و کارگشتری دارند و بر همین اساس اعتقادات دینی قوی‌تری نسبت به گروه اقلیت که دانش‌آموزان مهاجر هستند دارا می‌باشند.

- فرضیه فرعی پنجم: بین عمل به دستورات دینی در دانش‌آموزان مهاجر و بومی دوره دوم متوسطه شهرستان میبد تفاوت معنادار وجود دارد. بین عمل به دستورات دینی در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همسو با یافته‌های پژوهش اسمعیلی (۱۳۹۳)، سیدکریمی و همکاران (۱۳۹۳) معماربانی و حسن‌زاده (۱۳۹۲)، سیدکریمی و همکاران (۱۳۹۳)، تیلر (۲۰۱۲): در تبیین این یافته پژوهش باید گفت: محیط‌های فرهنگی و دینی مانند مساجد و اماکن مذهبی و مؤسسات فرهنگی - دینی از جمله فرهنگ سراها که دانش‌آموزان بومی از دوران کودکی خود تا سن نوجوانی با آن در ارتباط بودند و همچنین پایه‌های اولیه احساس «خود» در کودک که زمینه‌ساز شکل‌گیری هویت آینده اوست را والدین و اطرافیان او با نحوه تربیت او در خردسالی بنا کردند هر کدام از این عوامل با عملکرد صحیح خود در جهت دادن فطرت الهی دانش‌آموزان بومی به سمت باورها، بینش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای مطلوب دینی، موجبات تقویت عمل به دستورات دینی را در دانش‌آموزان فراهم نمودند و این در حالی است که دانش‌آموزان مهاجر و غیربومی به دلیل اینکه با مجموعه‌ای از تعارض‌ها در محیطی که با آن بیگانه هستند روبه رو هستند دچار تضعیف فرهنگ و در نهایت تضعیف مذهب می‌شوند برخوردار از دین و تعالیم

مذهبی مشترک، پابندی و وفاداری به آن، اعتقاد و تمایل به مناسک و آیین‌های مذهبی فراگیر در فرایند شکل‌دهی هویت ملی، بسیار مؤثر است. مذهب علاوه بر اینکه از لحاظ کارکردی عامل مهمی در روابط اجتماعی به حساب می‌آید، موجب دلگرمی، سرزندگی، نشاط و اشتیاق عمومی است، ضمن آنکه در بسیاری مواقع مذهب در مفهوم جامعه شناختی، با تأکید بر بُعد عینی و خارجی آن، با سایر مضامین ملی از جمله دولت، تاریخ و میراث فرهنگی درآمیخته است (حاجیان، ۱۳۷۹).

باتوجه به یافته‌های پژوهش بین نمره کلی هویت ملی در ابعاد (بعُد تعلق به کشور، ارزشمندی هنر ملی و فرهنگ، تعهد و همدلی به میهن) در دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری وجود نداشت، اما بین نمره کلی هویت دینی در ابعاد (اعتقادات دینی، عمل به دستورات دینی) دانش‌آموزان بومی و مهاجر تفاوت معنی‌داری مشاهده شد. لذا بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود: درک مفاهیم دینی و اخلاقی و تفکر و تعقل درباره آنها در راستای تقویت هویت دینی دانش‌آموزان بصورت کلاس‌های آموزشی توسط معلمان پرورشی در مدارس اجرا گردد. با توجه به نقش محیط‌های آموزشی در اتخاذ اهداف یادگیری متولیان آموزش و تربیت با ایجاد محیطی امن و مناسب یادگیرندگان را در جهت تقویت هویت دینی یاری نمایند. فرهنگ سراهای مناطق میبد می‌توانند در هنگام تعطیلات یا آخر هفته یا به مناسبت‌هایی برنامه‌هایی را با هدف جذب جوانان و خانواده‌ها و آموزش آنان با مسائل ملی برگزار کنند. جهت تقویت ارزشمندی سابقه و هنر ملی با برنامه‌هایی مثل برگزاری جشن‌های ملی، بزرگداشت اعیاد دینی و گنجاندن درس‌هایی در ارتباط با هویت ملی و عناصر هویت ایرانیان در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان در

طول تحصیل آنها. آشنایی با زبان و ادبیات: ادبیات ما حاوی نکات بسیار ارزشمند فرهنگی است و قطعاً یادگیری آن می‌تواند در رشد و بالندگی هویت ایرانی ما نقش موثری ایفا کند. در زمینه تقویت بعد تعهد و همدلی بهتر است نهادهایی همچون وزارت فرهنگ و ارشاد، سازمان ملی جوانان، نظام آموزش و پرورش و غیره برنامه‌های متنوع و جذابی را برای دانش‌آموزان بومی و مهاجر و خانواده‌های آنها در رابطه با مسائل ملی طراحی کنند و زمینه مشارکت خانواده‌ها و نوجوانان را در این برنامه‌ها فراهم سازند. تقویت بعد اعتقادات دینی از طریق (داستان‌های هدف‌دار- فیلم و تصاویر آموزنده و غیره..). به عنوان فرصتی برای مجهز کردن دانش‌آموزان به هویت دینی در نظر گرفته شود. - تشکیل کمیته‌های مختلف مانند: کمیته نماز، تواشیح، سرود، دکلمه و نمایش نامه و کمیته پژوهش در زمینه تقویت اعتقادات دینی با محوریت دانش‌آموزان مهاجر در نظر گرفته شود. معلمان با برانگیختن تفکر دینی دانش‌آموزان مهاجر، از آن به عنوان فرصتی برای یادگیری و تقویت اعتقادات دینی و در نهایت هویت دینی بهره گیرند. معلمان با شرکت در کارگاه‌ها و کنفرانس‌ها، مشاهده هم‌تایان و همکاران و پیوستن کتاب گروه‌ها یا سمینارها درمورد پیاده‌سازی تکنیک‌های باورهای فراشناختی یادگیری در کلاس درس مهارت لازم را کسب نمایند. برای پژوهشگران آینده نیز پیشنهاد می‌شود: تحقیقات آتی به دنبال بررسی مدل‌هایی برآیند که در آن رابطه هویت ملی با هویت قومی مورد بررسی قرار گیرد. محققین آینده پژوهشی در زمینه نقش هویت دینی و عوامل مؤثر بر آن در دانش‌آموزان مهاجر انجام دهند. در پژوهش‌های جداگانه، تأثیر مؤلفه‌های هویت ملی با بکارگیری الگویی متفاوت لطف آبادی و نوروزی در دانش‌آموزان مهاجر و صورت گیرد و سپس نتایج با هم مقایسه شود.

منابع

- هویت ملی و دینی دانش آموزان دوره متوسطه و پیش دانشگاهی شهرستان اراک و راه‌های حفظ و تقویت آن از دید صاحب نظران. فصلنامه دانش انتظامی مرکزی. (۱)۵، ۱۳۴-۱۰۹.
- اسمعیلی، زکیه. و اسمعیلی، زهره. (۱۳۹۳). *رابطه‌ی هویت ملی-دینی و استفاده از شبکه‌ی اجتماعی فیسبوک دردانشجویان دانشگاه تهران*، اولین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی، انجمن علمی توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.
- سیدکریمی، منیرالسادات. سیدکریمی، مریم‌السادات. (۱۳۹۳). *بررسی و مقایسه هویت ملی دینی درمیان دانش آموزان فرزند جانباز و دانش‌آموزان عادی*، اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، موسسه آموزش عالی مهر اروند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.
- لطف‌آبادی، حسین. و نوروزی، وحیده. (۱۳۸۳). *سنجش رابطه‌ی هویت دینی و ملی دانش‌آموزان نوجوان ایران با نگرش آنان به جهانی شدن*، فصلنامه نوآوری آموزشی، ۳(۹)، ۱۱۹-۸۸.
- معماریانی، زهره. و حسن‌زاده، زهرا. (۱۳۹۲). *تاثیر اینترنت و ماهواره بر هویت دینی و ملی دانش‌آموزان مقطع متوسطه*، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی استان خوزستان، شماره ۵، صفحه ۱۳ تا ۲۲.
- کتابی، محمد. (۱۳۸۹). *دین، سرمایه اجتماعی و توسعه اجتماعی فرهنگی*، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان، شماره ۲، ۱۹۲-۱۶۹.
- حاجیبانی، ابراهیم. (۱۳۷۹). *تحلیل جامعه شناختی هویت ملی در ایران*. فصلنامه‌ی مطالعات ملی، ۲(۵)، ۱۹۳-۲۲۸.
- قمرانی، امیر. نوری، شهرام. البرزی، شهلا. (۱۳۸۸). *بررسی رابطه هویت و بهداشت روانی در دانشجویان دانشگاه شیراز*، مجموعه مقالات دومین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان؛ دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۲ و ۱۳.
- زارع‌شاه‌آبادی، اکبر. و صادقی، شیوا. (۱۳۹۱). *خانواده و هویت ملی؛ بررسی موردی دانش آموزان شهر یزد*. فصلنامه تحقیقات فرهنگی. ۲(۵)، ۶۳-۸۵.
- غفوری کله، معصومه. (۱۳۸۴). *بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده بر آن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم اجتماعی اقتصادی.
- علیخانی، علی اکبر. (۱۳۸۳). *هویت و بحران هویت تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی*.
- حجازی، الهه. فارسی نژاد، معصومه. و عسگری، علی. (۱۳۹۴). *بررسی نقش واسطه‌ای خودکارآمدی تحصیلی در رابطه بین سبک‌های پرورش هویت و پیشرفت تحصیلی*. مجله روانشناسی، ۱۱(۴۴)، ۳۹۴-۴۱۳.
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۸۱). *مهاجرت*. تهران: سمت.
- حسین‌زاده، حسین. و شجراوی، محمد. (۱۳۹۲). *بررسی تاثیر میزان و نوع استفاده از ماهواره بر هویت اجتماعی، دینی و ملی نوجوانان*. فصلنامه علمی تخصصی دانش انتظامی خوزستان. ۱(۵)، ۱۳-۳۲.
- حقیقتیان، منصور. غضنفری، احمد. تکه‌اکبرآبادی، پروانه. (۱۳۹۴). *هویت ملی و برخی عوامل مؤثر بر آن در بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه اصفهان*. جامعه‌شناسی کاربردی. ۲۲(۱)، ۸۲-۷۱.
- خسروانی، محبوبه. خسروانی، عباس. لطف‌آبادی، حسین. و موسوی‌پور، سعید. (۱۳۹۴). *بررسی وضعیت*

- Sanchez, D. & Carter, R. T. (2014). Exploring the Relationship between Racial Identity and Religious Orientation among African American College Students. *Journal of College student development*, 46(3). 280-295.
- Tyler, T. (2012). Social networking and Globalization Culture and identity. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(6), McGraw-Hill Publication.
- Lohm. D. (2006), "Australianess among What is an Australian?", Perception of Young Adults Raised in an Outer Eastern Suburb of Melbourne, Monash University.
- Duane, F. Alwin, Jacob L. Felson, Edward, T. Walker and Paula, A. Tufiş. (2006). "Measuring Religious Identities in Surveys", *Public Opinion Quarterly*, 70(4), 530-564.
- Jacobson, Jeffrey. (1998), *Islam in Transition: Muslim Perspectives*, London: Routledge.
- Jenkins, Richard. (2004). *Social Identity*, 2nd edition London and New York: Routledge.

Quarterly Journal of Educational Psychology

Islamic Azad University Tonekabon Branch

Vol. 8, No. 4, winter 2017, No 32

Journal of Educational
Psychology

A comparative study of national identity and religious identity in immigrant and native students of second course of high school

Fatemeh Behjati Ardakani^{1*}, Ali Asghar Zabihi², Azade Chobforoushzade³

- 1) Department of Education and Psychology, Ardakan University, Ardakan, Iran
- 2) Department of Educational Sciences, Ardakan branch, Islamic Azad University, Ardakan, Iran
- 3) Department of Education and Psychology, Ardakan University, Ardakan, Iran

*Corresponding author: behjati@ardakan.ac.ir

Abstract

The aim of this study is comparing of national identity and religious identity in immigrant and native students. Research method is causal-comparative. The population consisted of the middle and middle-aged students of Meybod city. The population of the population was 1700. Using a Morgan table, 314 subjects were sampled. The population of present study were male and female high school student of the Meybod city(314).the sampling method is Stratified random sampling methods.(19Immigrant.295:native). In the classroom sampling, the sample size can be divided between classes in different ways. The easiest way is to divide the number of numbers between classes. The scale were collected data is scale religious- national identity of Lotf Abadi&Noroz. Reliability of National Identity was / 86 and Reliability of Religious Identity was /81.the result show: There was no significant difference between native and immigrant students in total score of national identity .but there was significant difference between native and immigrant students in total core of religious identity.

Key words: National identity, religious identity, native immigrant.
